

Modalitehta mánáidgárde- ja skuvlamánáid gielas

JOHANNA JOHANSEN IJÄS

Sámi allaskuvla

Artihkal guorahallá modalitehta almmuheami 4–8-jahkásaš mánáidgárdemánáid ja skuvlamánáid gielas. Dutkanmateriála vuodđun leat mánáid ja rávisolbmuid ságastallamat muitalusaid birra main leat ehtalaš ja morálalaš čuolmmat. Ságastallamat biste oktiibuot 1,5 diimmu. Bohtosat čájehit ahte mánát almmuhedje sihke daguide (*agent-oriented*) ja dieđu doallelašvuoda árvvoštallamii (*propositional*) guoskevaš modalitehta. Modalitehta almmuhuvvui dábálemosit vearbbaiguin, earenoamážit *diehtit-*, *sáhttit-*, *fertet-* ja *galgat-*vearbbaiguin, muhto maiddá partihkkaliiguin ja advearbbaiguin, nugo *gal* ja *sihkkarit*. Dasa lassin mánát atne (*ii*) *leat + lohpi* -ráhkadusa, nomengihpu *mu mielas* ja imperatiivamodusa. Skuvlamánáid materiálas ledje vehá eambo iešguđetlágan modalitehta almmuhanvuogit go mánáidgárdemánáid materiálas, ja skuvlamánát maid almmuhedje modalitehta vehá eambo go mánáidgárdemánát.

Fáddásánit: modalitehta, mánáidgiella, davvisámeigiella, mánáidgárdi, skuvla

1. Álggahus

Modalitehta-doaba lea definerejuvvon ja adnojuvvon mánngga ládje, ja danne ii leat vejolaš addit čielga ja obbalaččat dohkkehuvvon definišuvnna das mii modalitehta lea. Dábálaš vuohki lea dattetge gohčodit modalitehta giela semantihkalaš kategoriijan mas lea sáhka sihke proposišuvnnain, ja daguid ja doaimmaid árvvoštallamis. Modalitehta bohtá ovdan go olmmoš almmuha gielalaččat juogo su iežas dahje earáid miellaguottuid ja oainnuid iešguđetlágan proposišuvnnaid, daguid ja doaimmaid hárrái, ja dat albmana sihke morfologalaš, leksikálalaš ja syntávssalaš dásis. Giellageavaheamis sáhtta ovdamearkka dihte bohtit ovdan ahte muhtun dahku lea hubmi mielas vejolaš, veadjemeahtun, bákkolaš dahje lobálaš, dahje ahte son atná muhtun proposišuvnna sihkarin dahje eahpesihkarin. (Gč. omd. van der Auwera & Aguilar 2019 (2016); Stephany & Aksu-Koç 2021: 8; Narrog 2019 (2016); Boye 2019 (2016); Palmer 2001: 1–19.) Ovdamearkka dihte almmuha cealkka *Elle ii sáhte vuolgit go lea bávččagahttán juolggi* dan ahte Ellii ii leat vejolaš vuolgit su fysalaš dili geažil. Nuppi ovdamearkkas *Oahppit ožžot mannat ruoktot* bohtáges ovdan ahte ohppiin lea lohpi mannat ruoktot. Goalmát

ovdamearkacealkka *Sii soitet ihttin juo geargat* almmuha ahte proposišuvdna «Sii gerget juo ihttin» lea vejolaš, muhto eahpesihkar.

Modalitehta očcodeapmi lea leamaš mánáidgiela dutkama dehálaš oassi earenoamážit engelas- ja eará indoeurohpalas gielain, muhto maiddá eará gielain. Oktan váldodutkangažaldahkan lea leamaš dat man ortnegis máná oččoda modalitehta iešguđetlágan almmuhanvugiid (gč. omd. Stephany & Aksu-Koç (doaimm.) 2021). Nubbi guovddáš dutkanfáddá lea leamaš movt máná oččoda earenoamážit epistemalaš modalitehta (gč. epistemalaš ja earálágan modalitehta čilgehusaid kapihtalis 2) ja makkár oktavuoha epistemalaš modalitehtas lea máná ipmárdussii dan birra ahte eará olbmui lea iežaset diđolašvuohta, jurdagat ja dovddut. Maiddá modalitehta očcodeami ja ságastallanmáhtu oktavuoha lea ollu guorahallojuvvon. (Choi 2006: 141.) Stuorit mánáid modalitehta guorahallamiin lea guovddážiš leamaš dat mainna lágiin mánát ipmirdit modalitehta iešguđetlágan almmuhanvugiid, ovdamearkka dihte modálavearbbaid (Stephany 1993: 141–143).

Modalitehta almmuheapmi sámegielat¹ máná gielas lea ovdal guorahallojuvvon dutkamušas mas čielggadin movt vuolle golmmajahkásaš máná oččoda direktiivvaid (Ijäs 2020). Direktiivvat gullet deonttalaš modalitehtii, muhto earálágan modalitehta almmuheapmi ii leat ovdal dutkojuvvon sámegielat mánáid gielas. Sámegiela modalitehta lea baicca dutkojuvvon rávisolbmuid čálalaš giellamateriála vuodul. Arja Koskinen (1998) lea dutkan modála celkosiid semantihka ja syntávssa, ja Ole Henrik Magga (1986) leages infinitiivva syntávssalaš funkšuvnnaid guorahaladettiin čielggadan iešguđetlágan modálavearbbaid semantihka. Sámegiela modalitehta čilgehusaid vuodđun dán artihkkalis leat Koskinena (1998) ja Magga (1986) dutkamušat, Nickela ja Sammallahti (2011) giellaoahppa ja mu iežan álgogorahallamat.

Dán artihkkala ulbmil lea viiddidit ipmárdusa dan birra movt sámegielat mánát almmuhit modalitehta. Dás guorahalan modalitehta almmuhanvugiid dakkár giellamateriálas mas mánát ságastallet rávisolbmuiguin ehtalaš ja morálaš áššiid birra. Čielggadan makkár gielalaš vugiiguin mánáidgarde- ja skuvla-mánát árvoštallet áššiid ja daguid sihkarvuođa ja ollašuvvanvejolašvuođaid. Guorahalan movt sii almmuhit man sihkar dahje vejolaš muhtun proposišuvdna lea. Guorahalan maid movt mánát almmuhit geatnegasvuođa ja lobálašvuođa, ja vejolašvuođa mii lea siskkáldas dahje olgguldas eavttuid duohken. Guorahallamis leat golbma váldogažaldaga: (1) movt modalitehta almmuheapmi mánáid gielas

1 Sámegielain oaivvildan dán artihkkalis davvisámegiela.

juohkása iešguđetlágan modalitehtašlájaid gaskka, (2) makkár giellaávdnasiiguin mánát almmuhit modalitehta ja (3) leatgo modalitehta almmuheamis erohusat mánáidgárdemánáid ja skuvlamánáid gaskka.

Artihkal lea huksejuvvon nu ahte nuppi kapihttalis geahčadan modalitehta-doahpaga čilgehusaid ja goalmmát kapihttalis čájehan obbalaččat movt sámegillii sáhtá almmuhit modalitehta. Njealját kapihttalis čilgen makkár giellamateriálii dutkamuš vuodđuduvvá ja movt materiála lea čoggojuvvon. Artihkkala váldoasis, viđát kapihttalis, ovdanbuvttán, analyseren ja buohtastahtán modalitehta almmuhanvugiid mánáid gielas. Guđát kapihttalis geasán čoaikkái guorahallama bohtosiid ja suokkardalan modalitehta almmuheami mánáid gielas obbalaččat, ja loahpas čihččet kapihttalis evttohan joatkkadutkamušaid fáttáid.

2. Mánnggalágan modalitehta

Dás geahčadan modalitehta-doahpaga juogu ja iešguđetlágan modalitehtašlájaid iešvuodaid.

Nugo álggos namuhin, de lea modalitehta-doaba definerejuvvon mánngga iešguđet ládje, muhto lea dattetge leamaš dábálaš juohkit modalitehta semantihkalaš gietti guoktin váldojoavkun maid siste leat goappásnai guokte vuollejoavkku. Nuppi váldojoavkui gullá dieđu modalitehta, dahje epistemalašvuhta, mas lea sáhka áššiid ja diliid doallelašvuoda árvvoštallamis. Dán joavkku birra adnojuvvo engelasgillii tearbma *propositional modality*. Nuppi jovkuiges gullá daguid ja doaimmaid modalitehta, dahje ii-epistemalašvuhta, ja das lea hupmu daguid ja doaimmaid vealtameahtunvuodas ja vejolašvuodas. Engelasgillii dás leat adnojuvvon namahusat *agent-oriented modality* ja *event modality*. (Stephany & Aksu-Koç 2021: 4–7; Palmer 2001: 8–10; Koskinen 1998: 26–27.) Dán guokte váldojoavkku sáhtá juohkit oktiibuot njealljin vuollejoavkun nu ahte dihtui guoskevaš modalitehta juohkása epistemalaš ja evidentiála modalitehtan, ja daguid ja doaimmaid modalitehtii fas gullet dynámalaš ja deonttalaš modalitehtat (gč. omd. Stephany & Aksu-Koç 2021: 4–7; modalitehta eará juoguid birra, gč. Nuyts 2019 (2016): 40–42).

Evidentiála modalitehta oktavuoda birra epistemalaš modalitehtii lea leamaš ollu ságastallan, eaige buohkat ane evidentiálavuoda gullevažžan modalitehta semantihkalaš kategoriijai obanassiige (Nuyts 2019 (2016): 39–40; Stephany &

Aksu-Koç 2021: 4). Dán artihkkala vuodđun anán dattetge namuhuvvon njealjejuogu.

Epistemalaš modalitehtas lea hupmu dieđu ja jáhku birra mat gusket proposišuvnnaid dahje áššiid doallevašvuoda árvvoštallamii, namalassii dasa atnago giellageavaheaddji muhtun proposišuvnna ovdamearkka dihte vejolažžan, jáhkehahttin, vuorddehahttin, vealtameahttummin dahje sihkarin. (Boye 2019 (2016): 117; Palmer 2001: 8; Choi 2006: 142.) Epistemalaš modalitehtas lea nuppiiguin sániiguin sáhka leahkimis. Ovdamearkka dihte boahtá cealkagis *Soai sáhttiba leat juo vuolgán* ovdan giellageavaheaddji eahpesihkarvuolta dan proposišuvnna ektui ahte «soai» leaba vuolgán. *Sáhttit*-vearba almmuha ahte lea vejolaš ahte vuolgin lea dáhpáhuvvan, muhto ii sihkar.

Evidentiála modalitehta fas guoská dasa mainna lágiin hubmi lea ožžon dieđu ášši birra, namalassii leago dieđu duohken su iežas fuomášupmi dahje logalaš jurddašeapmi, vai leago son ožžon dieđu earáid bokte. Čuovvovaš cealkaga *fertet*-vearbbas boahtá ovdan ahte dan dieđu duohken ahte biila lea jávkan, lea giellageavaheaddji logalaš jurddašeapmi: *Soai ferteba leat juo vuolgán go biila lea jávkan*. (Gč. Hakulinen ja earát 2004: 1479–1480, 1483–1484; Nuyts 2019 (2016): 38; Palmer 2001: 8–9.)

Dynámalaš ja deonttalaš modalitehta rádji ii leat álo nu čielggas, ja dat lea olu seađđaseabbo go dat rádji mii lea nuppe bealde epistemalaš (ja evidentiála) modalitehta(id), ja nuppe bealde dynámalaš ja deonttalaš modalitehtaid gaskkas (gč. omd. Magga 1986: 90). Dynámalaš ja deonttalaš modalitehtat gusket goappašagat daguide ja doaimmaide. Dat almmuhit návcca, geatnegasvuoda, lobi ja vejolašvuoda mii ageanttas, namalassii dagu dahje doaimma čadaheaddjis, lea dagu dahje doaimma ektui. Dat almmuhit maiddáí ageantta áigumuša dahje miela čadahit dagu dahje doaimma. (Choi 2006: 142; Palmer 2001: 9–10; Stephany & Aksu-Koç 2021: 4–7.)

Dynámalaš modalitehta sisttisdoallá árvvoštallamiid fysalaš ja mentála vejolašvuodaid ja návccaid birra, dahje dárbbu ja bákku birra čadahit daguid (Hakulinen ja earát 2004: 1481; Nuyts 2019 (2016): 34–35; Palmer 2001: 9–10). Cealkka *Mun in nagot loktet dien stuolu* almmuha siskkáldas veadjemeahttuvuoda go giellageavaheaddji árvvoštallá iežas návcca loktet stuolu. Nubbin ovdamearkan lea cealkka *Moai fertejetne vuolgit vai ean sevnnojduva*. Das oaidnit ahte vuolgima dárbbu, dahje juo bákku, duohken lea olgguldas dilálašvuolta, dat ahte fargga lea sevnnojodeame.

Deonttalaš modalitehta guoská daguid lobálašvuhtii ja geatnegasvuhtii maid duohken leat ovdamearkka dihte sosiála njuolggadusat ja/dahje vuordámušat (Hakulinen ja earát 2004: 1481–1482; Nuyts 2019 (2016): 36–37; Palmer 2001: 9–10). Cealkka *Ii leat lohpi suoládit* sisttisdoallá lobálašvuoda árvvoštallama man vuodđun lea servodaga vuordámuš ahte olbmot eai lobi haga váldde earáid opmodaga. Cealkka *Don fertet dárkkistit vearrodieđáhusa mañimusat cuoŋománu mañimuš beavvi* almmuhages njuolggadusa, geatnegasvuoda. Ursula Stephany ja Ayhan Aksu-Koç (2021: 7) leaba čohkken modalitehta iešvuodaid ja doaimmaid tabellii man mun lean dás heivehan sámegillii, geahča tabealla 1.

Epistemalaš	Evidentiála	Deonttalaš	Dynámalaš
dieđu árvvoštallamii guoskevaš		daguide ja doaimmaide guoskevaš	
	vejolašvuotta		vealtameahttuvuohta
giellageavaheaddji miellaguottut ja oainnut	dieđu gáldu	olgguldas	siskkáldas
faktualitehta, luohtehahti- vuohta	njulges árvvoštallan: áican; eahpenjulges árvvoštallan: konkluderen ieš, gullan earáin	geatnegasvuotta, lohpi	dáhttu, áigumuš, nákca, máhttu

Tabealla 1. Modalitehta iešvuodát ja doaimmat (heivehuvvon Stephany & Aksu-Koç (2021: 7) vuodul).

Ollu gielain ihtet dynámalaš ja deonttalaš modalitehtaid almmuhanvuogit máná gillii ovdal epistemalaš ja evidentiála modalitehtaid (Aksu-Koç & Stephany 2021: 559).² Dasa leat sihke pragmatihkalaš, kognitiivvalaš ja lingvisttalaš sivat. Unna mánáža vuosttaš kommunikatiivvalaš dárbu lea oččodit earáid dahkat dan maid son háliida sin dahkat. Máná berošta namalassii álggos daguin, das maid earát *galget* dahje *eai galgga* dahkat (deonttalaš modalitehta) ja das maid son ieš *háliida* dahje *ii háliit* dahkat (dynámalaš modalitehta). Áššediliid relatiivvalaš sihkarvuohta (epistemalaš modalitehta) ii leat giellaoččodeami álgomuttuin nu dehálaš mánái. Nuppe dáfus fas gáibida epistemalaš modalitehta almmuheapmi ollu gielain dakkár kognitiiva gálggaid ja muhtumin maddái moalkás gielalaš

2 Dakkár gielain main dieđu modalitehta almmuhuvvo omd. sojahanhámiiguin, nugo turkkagielas, ii leat nu stuora erohus das goas daguide ja doaimmaide guoskevaš modalitehta (dynámalaš ja deonttalaš) ihtá ja goas fas dihtui guoskevaš modalitehta (epistemalaš ja evidentiála) (Stephany & Aksu-Koç 2021: 3; Aksu-Koç & Stephany 2021: 559).

struktuvrraid maid unnimus mánát eai vuos hálddaš. Dattetge ihtá maiddá i epistemalaš modalitehta juo árrat giellaoččodeaddji máná gillii. (Tomasello 2010 (2008): 84–85; Hickmann & Bassano 2019 (2016): 431–432; Stephany 1993: 135; Kazakovskaya ja earát 2018.)

3. Modalitehta almmuheapmi

Nugo eará gielainnai, de lea sámegielas vejolaš almmuhit modalitehta sihke leksemaiguin ja giellaoahpalaš ráhkadusaiguin. Leksemat leat earenoamážit modálavearbbat (omd. *áigut, fertet, soaitit*), partihkkalat (omd. *gal, fal, várra*), advearbbat (omd. *čielgasit*) ja adjektiivvat (omd. *sihkar, vejolaš*). Giellaoahpalaš ráhkadusat leat sihke morfologalaš ja syntávssalaš struktuvrrat, nugo modusat, tempusat ja dihto cealkkaráhkadusat, nugo *lokatiiva* + lea + *infinitiiva*. (Koskinen 1998: 200–216; gč. maiddá Hakulinen ja earát 2004: 1484–1485, 1501.)

Muhtun leksemaiguin ja giellaoahpalaš ráhkadusaiguin lea vejolaš almmuhit mánggalágan modalitehta, muhtun elemeanttatges adnojuvvojit dušše ovttalágan modalitehta almmuheamis. Ovdamearka dihte sáhtta muhtun modálavearbbaid dulkot eambo go ovta ládje, nugo ovdalis namuhuvvon *fertet*-vearbba (gč. Magga 1986: 67, 81–83). Nuppe dáfus fas lea earret eará potentiálamodus dakkár giellaoahpalaš kategoriija mii almmuha dušše ovttalágan, namalassii epistemalaš, modalitehta.

Epistemalašvuoda sáhtta almmuhit mánggalágan giellaávdnasiiguin ja giellaoahpalaš kategoriijaiguin. Proposišuvnnaid doallelašvuoda árvvoštallan almmuhuvvo dábálaččat veahkkevearbbaiguin³ (omd. *dáidit, galgat, sáhttit*), partihkkaliiguin (omd. *suige*) ja advearbbaiguin (omd. *čalbmosit*). (Gč. Magga 1986: 65–76; Sammallahti 2007 s.v. *epistemalaš modálavearba*; Nickel & Sammallahti 2011: 211–220; gč. maiddá Hakulinen ja earát 2004: 1518–1527.) Dasa lassin lea epistemalašvuoda vejolaš almmuhit indikatiiva- ja potentiálamodusiiguin (gč. Nickel & Sammallahti 2011: 272–274). Maiddá *leat* + substantiiva -ráhkadus (omd. *(ii) leat + bággu*) ja adjektiivvaiguin (omd. *(eahpe)čielggas, jáhkehahti*) sáhtta almmuhit earret eará *(eahpe)sihkar*vuoda.

Evidentiála modalitehta, dieđu gáldu, bohta dábálaččat ovdan vearbain (omd. *diehtit, jáhkkit, orrut* + aktio essiiva dahje partisihpa perfeakta),

3 Epistemalaš veahkkevearbbaid guovttejuogu birra objektiiva ja subjektiiva veahkkevearban, gč. Sammallahti 2007 s.v. *epistemalaš modálavearba*.

partihkkaliin (omd. *gusto, oainnat*) ja postposišuvdna- ja nomengihpuin (omd. *mu dieđu mielde, mu mielas*).

Dynámalaš modalitehta almmuheamis leat unnit vejolašvuodat go epistemalaš ja evidentiála modalitehta almmuheamis. Dynámalaš modalitehta boahtá dábálaččat ovdan vearbain (omd. *áigut, sáhttit, nagodit*) ja dakkár ráhkadusain nugo (ii) *leat + bággu, leat + aktio lokatiiva*. Maiddái deonttalaš modalitehta almmuheamis adnojuvvojit earenoamážit vearbbat (omd. *fertet, galgat, oažžut, sáhttit*) ja omd. *leat + substantiiva -ráhkadus* (nugo (ii) *leat + bággu ~ geatnegasvuohta ~ lohpi*), ja dasa lassin imperatiivamodus. (Modalitehta eará almmuhanvugiid, nugo tempusiid, birra, gč. omd. Hakulinen ja earát 2004: 1510–1511.)

4. Dutkanmateriála ja -metoda

Dát dutkamuš lea synkronalaš guorahallan mas geahčadan mánáid giellageavaheami dihto agiin. Dat ii namalassii leat giellaoččodandutkamuš go in čuovo modalitehta almmuhanvugiid ovttaskas mánáid gielas guhkit áiggi badjel.

Dutkanmateriála lea čoggojuvvon mánngadieđalaš dutkanprošeavttas *Epistemalaš modalitehta máná ehtalaš ja morálalaš árvvoštallamis* man obbalaš ulbmilin lei guorahallat mánáidgárde- ja skuvlamánáid giela ja jurddašeami. Prošeavtta váldodutkangažaldagat ledje (1) movt mánát dulkojit ja árvvoštallet ehtalaš gažaldagaid ja (2) movt dát árvvoštallan boahtá ovdan sin gielas.⁴ Prošeavtta oktan ulbmilin lei maid oahpásnuhttit studeanttaid dutkamii. Materiálačoagginmetoda mainna lea vejolaš oažžut heivvolaš materiála mánáid jurddašeami ja giellageavaheami dutkamii, huksejuvvui dan dihte ovttas vuodđoskuvlaoahpaheaddjoahpuid studeanttaiguin.

Materiálačoaggimii serve oktiibuot 11 skuvlamáná ja 8 mánáidgárdemáná davvisámegiela guovddáš suopmanguovllus. Nuoramus mánáidgárdemáná lei váile viđajahkásaš ja boarráseamos lei deavdán guhtta jagi. Skuvlamánátges ledje moadde jagi boarráseappot: nuoramusat badjelaš čiežajahkásaččat ja boarrásepmosat birrasiid gávccijahkásaččat. Materiála čogge oktiibuot vihtta studeantta ja guokte prošeaktabargi.

Materiála čoggojuvvui nu ahte materiálačoaggit muitaledje mánáide ovda-gihtii sohppojuvvon muitalusaid main ledje iešguđetlágan ehtalaš ja morálalaš čuolmmat, ja ságastalle dasto mánáiguin čuolmmaid birra. Váldomuitalus lei

4 Prošeavtta váldoruhtheadji lei Norgga dutkanráđđi, prošeaktnummar: 287517.

máná birra gii buohccái ja dárbbasii dálkasa, ja gean áhčči šattai cuvket rámbuvrri láse ja viežžat dálkasa lobi haga. Mánáidgárddiid mitalanbottuide ja ságastallamiidda serve mánát eanas guoktin, ovttá mánáidgárddis golbma máná ovttas, ja ovttá mánáidgárddis dušše okta máná. Skuvlamánátges guldaledje muitalu oktan joavkun, earret ovttá máná geasa mitalusat mitaluvvojedje sierra. Muhtun skuvlamánát serve ságastallamiidda okto ja muhtun mánátges guoktin. Materiálačoaggit báddejedje mitalusbottuid ja ságastallamiid.

Dákkár materiálačoagginvuohki sulastahtá eksperimentála metoda dainna lágiin ahte ságastallama vuodđu lei stivrejuvvon: Vuodđun ledje mitalusat maid dutkit ledje välljen dihto ulbmila nammii, ja studeanttat jerre mánáin ovdagihtii ráhkaduvvon jearaldagaid mitalusaid vuodul. Nuppe dáfus fas lei ságastallanvuohki friddja go studeanttaid jearaldagat guske obbalaččat mitalusaid etihkkii ja morálii eaige makkárge ovttaskas gielalaš áššiide. Dan dáfus sáhtá materiálačoagginvuogi gohčodit naturalisttalažžan.

Go mitalusbottut ja ságastallamat ledje báddejuvvon, de mun transkriberejin daid Microsoft Excel -skovvá ja pseudonymiserejin transkripšuvnnaid vai dain ii sáhte dovdát mánáid. Transkripšuvnnaid eahpečielga osiid dárkkistii prošeaktabargi gean eatnigiella lea sámeigiella. Transkriberema manjel mun kodifiserejin ja systematiserejin daid osiid transkripšuvnnain main mánát almmuhit modalitehta. Loahpas analyserejin kodifiserejuvvon ja systematiserejuvvon transkripšuvnnaid.

Transkripšuvnnat leat čállojuvvon čállingiela ortografijain, ovdamearkka dihte *diehtit*-sáni nuppi stávvalis lea *i*-bustávva vaikko máná dadjá dien sajis */e/*-jietnadaga. Dákkár sánit ja sátnehámit main lea individuála dahje geográfalaš variašuvdna, nugo *álo* ~ *álot*, *dearvvašnuvvat* ~ *dearvvašmuvvat*, *ii livčče* ~ *ii livččii*, ja main ii leat mearkkašupmi dutkančuolmma čoavdimii, guldaluvvojedje dušše okte iige daid transkripšuvdna dárkkistuvvon.

Skuvlamánáid (N=11) materiála lea 44'42 minuhta guhku ja mánáidgárdemánáid (N=8) materiálagas 46'17 minuhta, namalassii oktiibuot badjelaš beannot diimmu. Dasa ahte ságastallamat eai bistán nu guhká, sáhttet leat mánnga siva. Ovdamearkka dihte sáhtá daid fáddá leat leamaš mánáide váttis, ja rávisolbmuid sáhtá maid leat leamaš váttis oččodit mánáid ságastallat dan birra.

Analysas juogán mánáid giellamateriála *mánáidgárdemánáid materiálan* mii lea báddejuvvon mánáidgárddiin, ja *skuvlamánáid materiálan* mii lea báddejuvvon ságastallamiin skuvlamánáiguin. Dán dutkamušas in nappo analysere ovttaskas mánáid giellageavaheami. Váldosivvan lea dat ahte eanas mánát serve báddeimiidda mánagan smávva joavkun iige jietnafillain leat nu álki earuhit guđege

máná. Dasa lassin ledje muhtun mánát hui hubmát ja earátges jaskadeappot, mii máksá ahte eat ožžon buot mánáid giellageavaheamis seamma ollu materiála. Dat ahte dutkanmateriála analyserejuvvo mánnájoavkkuid mielde, heive dán guorahallamii dan sivas go dás čielggaduvvo okta giellageavahanmuddu, ii giella-oččodanproseassa. Fuomášan veara lea maiddá dat ahte dutkanmateriálan leat adnojuvvon olles ságastallanbottuid transkripšuvnnat, maiddá dakkár oasis mat eai guoskka ehtalaš ja morálalaš árvoštallamiidda.

5. Modalitehta almmuheapmi mánáid gielas

Dán kapihttalis ovdanbuvttán ja analyseren dutkanmateriála. Vuollekapihttalis 5.1 čájehan kvantitatiiva dieđuid modalitehta almmuhanvugiid birra mánáidgárde- ja skuvlamánáid gielas obbalaččat. Vuollekapihttaliin 5.2, 5.3 ja 5.4 analyseren mánáid vugiid almmuhit modalitehta ja čájehan ovdamearkkaid analyseredettiin.

5.1 Almmuhanvugiid mearit

Dutkanmateriála analysa čájeha ahte mánáin ledje vihtta váldovuogi almmuhit modalitehta. Čielgasit eanemus sii atne vearbbaid ja nubbin eanemus partihkka-liid ja advearbbaid, muhto partihkkalat ja advearbbat ledje materiálas olu unnit go vearbbat. Dáidda lassin leat materiálas golbma, olu unnit adnojuvvon, vuogi almmuhit modalitehta: (ii) *leat* + *lohpi* -ráhkadus, nomengihppu *mu mielas* ja imperatiivamodus.

Modalitehta almmuhanvugiid lean čohkken tabellii 2 mas finjusázu gurut beale logut čájehit galle iešguđetlágan leksema ja eará almmuhanvuogi mánáidgárdemánát ja skuvlamánát atnet modalitehta almmuheamis. Logut mat leat finjusázu olgeš bealde, čájehit guđege almmuhanvuogi dávjodaga, namalassii galle geardde guhtege almmuhanvuohki lea registrerejuvvon materiálas.

Almmuhanvuogit	Mánáidgárdemánát	Skuvlamánát	Oktiibuot
Vearbbat	10/66	13/72	15/138
Partihkkalat ja advearbbat	3/10	6/15	6/25
Eará	3/10	2/7	3/17
<i>Oktiibuot</i>	16/86	21/94	24/180

Tabealla 2. Modalitehta almmuheami juohkáseapmi mánáidgárdemánáid ja skuvlamánáid materiálas.

Tabeallas 2 bohtá ovdan ahte dutkanmateriálas leat oktiibuot 24 iešgudet leksema, ja eará vuogi, maiguin mánát almmuhit modalitehta, ja dat adnojuvvojedje oktiibuot 180 geardde. Skuvlamánáid materiálas leat vehá eambbo modalitehta almmuhanvuogit go mánáidgárdemánáid materiálas (21 vs. 16 vuogi), ja stuorit mánát maid atne daid vehá eambbo go unnit mánát (94 vs. 86 geardde).

Iešgudetlágan modalitehta almmuheapmi juohkásii nu ahte mánát almmuhedje eambbo daguid ja doaimmaid modalitehta go dieđu modalitehta. Buot eanemus sii almmuhedje deonttalaš modalitehta, sihke iešgudetlágan leksemaid dáfus ja leksemaid geavaheami dáfus. Dát bohtá ovdan tabeallas 3 mas gurut beale logut čájehit galliin iešgudet vugiin guhtege modalitehtašládja almmuhuvvui, ja olgeš beale logutges galle geardde dat oktiibuot adnojuvvojedje. *Sáhttit*-vearbba lea muhtun cealkagiin vejolaš dulkot sihke dynámalaš ja deonttalaš vearban, ja dat lea dan dihte mielde sihke dynámalaš ja deonttalaš vearbbaid loguin. Dasges čuovvu ahte tabealla 3 loguid ii sáhte njuolga buohtastahttit tabealla 2 loguiguin.

Daguid ja doaimmaid modalitehta		Dieđu modalitehta	
Deonttalaš	Dynámalaš	Evidentiála	Epistemalaš
10/71	4/31	6/59	6/26
14/102		12/85	

Tabealla 3. Modalitehta almmuhanvugiid juohkáseapmi iešgudet modalitehtašlájaid mielde.

5.2 Vearbbat

Iešgudet vearbaleksemaid geavaheamis ledje stuora erohusat go muhtun vearbbat leat registrerejuvvon moaddelogi geardde ja muhtun vearbbatges dušše okte. Tabellii 4 lean čohkken buot vearbbaid dan ortnegis galle geardde dat leat registrerejuvvon oktiibuot goappaš mánnájoavkkuid materiálas.

Vearba	Modalitehtašládja	Mánáidgárdemánát	Skuvlamánát	Oktiibuot
<i>diehtit</i>	evidentiála	23	23	46
<i>sáhttit</i>		12	22	34
	dynámalaš	4 ⁵	18 ⁷	22 ⁹
	deonttalaš	5 ⁶	9 ⁸	14 ¹⁰
	epistemalaš	4	1	5
<i>fertet</i>	deonttalaš	5	8	13
<i>galgat</i>	deonttalaš	5	6	11
<i>oažžut</i>	deonttalaš	8	-	8
<i>šaddat</i>	deonttalaš	5	1	6
<i>jáhkkitt</i>	evidentiála	2	3	5
<i>áigut</i>	dynámalaš	3	1	4
<i>meidnet</i>	dynámalaš	2	2	4
<i>beassat</i>	deonttalaš	-	2	2
<i>ábuhit</i>	deonttalaš	1	-	1
<i>dárbašit</i>	deonttalaš	-	1	1
<i>máhttit</i>	dynámalaš	-	1	1
<i>orrut</i>	evidentiála	-	1	1
<i>soaitit</i>	epistemalaš	-	1	1
Oktiibuot		66	72	138

Tabealla 4. Modalitehta almmuheamis adnojuvvon vearbaleksemaid mearit mánáidgárdemánáid ja skuvlamánáid materiálas.

Tabeallas 4 bohtá ovdan ahte eanas vearbaid atne sihke mánáidgárdemánát ja skuvlamánát, muhto nuoramus mánáid materiálas leat guokte deonttalaš vearbba, *oažžut* ja *ábuhit*, mat eai leat skuvlamánáid materiálas. Skuvlamánátges atne vihtta vearbba maid mánáidgárdemánát eai atnán, namalassii deonttalaš *beassat*- ja *dárbašit*-vearbaid, dynámalaš *máhttit*-vearbba, evidentiála *orrut*-vearbba ja epistemalaš *soaitit*-vearbba.

Goappaš mánnájoavkkut atne eanemusat evidentiála sisdoallovearbba *diehtit*, ja goappaš joavkkut atne dan seamma ollu. *Diehtit*-vearba almmuha dan

5 Ovtta dáin sáhtá dulkot maiddái deonttalaš vearban.

6 Ovtta dáin sáhtá dulkot maiddái dynámalaš vearban.

7 Guhtta dáin sáhtá dulkot maiddái deonttalaš vearban.

8 Guhtta dáin sáhtá dulkot maiddái dynámalaš vearban.

9 Čieža dáin sáhtá dulkot maiddái deonttalaš vearban.

10 Čieža dáin sáhtá dulkot maiddái dynámalaš vearban.

ahte proposišuvnna árvvoštallama duohken lea giellageavaheaddji iežas diehtu – dahje diehtemeahttuvuohta. *Diehtit*-vearba sisttisdoallá dieđu das ahte giella-geavaheaddji atná cealkaga proposišuvnna duohtan, dat lea nu gohčoduvvon faktiivavearba. Dán vearbba stuora meari duohken dutkanmateriálas lea mánáid biehttaleaddji *mun in dieđe* -cealkka ja dan variánttat, earenoamážit *in mun dieđe* ja *in dieđe*, maid sii atne dávjá go vástidedje materiálačoggiid mánggalágan jearaldagaide. *Diehtit*-vearba ii leat oktiige registrerejuvvon miedihancealkagis. Dáinna veorbain mánát almmuhedje sihkarvuođa, nugo ovdamearkkas (1) mas mánná lei sihkar das ahte son ii dieđe mii «de livččii sáhttán geavvat».¹¹

(1) Rávisolmmoš: na jus dat áhčči (.) jus dat ii livččii cuvken dan láse ja viežžan dan dálkasa (.) miison de livččii sáhttán geavvat

Mánná: mun *in dieđe* (mg)

Nubbin dábáleamos vearba materiálas lea *sáhttit* man mánát atne golmmalágan modalitehta almmuheamis. Eanemusat dat adnojuvvui dynámalaš ja deonttalaš mearkkašumis, muhto maiddá epistemalaš mearkkašumis, ja skuvlamánát atne dan gosii beali eanet go mánáidgárdemánát (22 vs. 12 geardde).

Sáhttit lea sihke dynámalaš ja deonttalaš modalitehta almmuheamis sáme-gielas dat vearba mii almmuha «sáhttima» obbalaččat, go fas eará veorbbaiguin sáhtta dárkileappot almmuhit makkár návccas, vejolašvuodas ja lobis lea hupmu (Magga 1986: 78, 90–92). *Sáhttit*-vearba adnojuvvo cealkagiin main dynámalaš modalitehta duohken lea juogo olgguldas dilli dahje siskkáldas iešvuodat (Koskinen 1998: 79–80).

Ovdamearkkas (2) mánná anii *sáhttit*-vearbba dynámalaččat danne go dan duohken ahte olbmos ii leat vejolašvuohta «boahtit uvssas», lea olgguldas dilli, namalassii dat ahte uksa lea buollime.

11 Ovdamearkkat čállojuvvojit stuora álgobustávid ja dábalaš gaskamearkkaid haga danne go cealkagiid rájít eai leat njálmmálaš gielas álo nu čielgasat. Oanádus *mg* ovdamearkacealkaga maŋis máksá ahte ovdamearka lea vižžon mánáidgárdemánáid materiálas. Skuvlamánáid materiálii čujuhan *sk*-oanádusain.

- (2) Rávisolmmoš: na don lohket eske ahte jus viessu lea buollime de gal oažžu cuvket láse
 Mánná: mm
 Rávisolmmoš: manne de oažžu cuvket
 Mánná: go ukša lea buollime
 Rávisolmmoš: mm
 Mánná: ja *ii sáhte* boahtit uvssas (mg)

Ovdamearkkas (3) máná vuosttaš *sáhttit*-vearbaid modalitehta duohken leat su eatni ja su iežas siskkáldas iešvuodat.

- (3) Mánná: mun livččen jearran eatnis jus dat *sáhtii* dahkat dego ahte mun oaččun luoikkas su telefovnna ja *sáhtán* ringet --- (.) jus mus lea dego jus mun lean buohcci de mun *sáhtán* ringet dat gii bargá mm dege (.) mun *sáhtán* vázzit dohko jus
 Rávisolmmoš: mm
 Mánná: ja (.) mm (.) ja de (.) ja de mun jearan *sáhtángo* mun mannat viežžat dálkasa (sk)

Ovdamearkkas (3) lea máná eatnis nákca ja vejolašvuohta «dahkat dego ahte» mánná oažžu luoikkas eatni telefovnna, ja mánás alddis lea nákca ja vejolašvuohta ringet ja vázzit. Maŋimus *sáhttit*-vearba leages deonttalaš, ja dan sáhtášii buhttet *oažžut*-vearbbain dahje *oažžut lobi* -gihpuin.

Dynámalaš ja deonttalaš modalitehta rádji ii leat álo nu čielggas, nugo namuhuvvui kapihttalis 2, ja muhtumin vearbaid modalitehta sáhtá dulkot sihke dynámalažžan ja deonttalažžan, nugo vuosttaš *sáhttit*-vearba ovdamearkkas (4).

- (4) Rávisolmmoš: naba jus dat livččiige leamaš beana mii lei buohcci (.) mot de
 Mánná: de ii livčče dárbbášan mannat olbmo apotehkii muh de livččii *sáhtán* mannat ja sáhtii ringet dyrelegii ja jearrat jus dat *sáhtá* veahkehit (sk)

Jus vuosttaš *sáhttit*-vearba ovdamearkkas (4) dulkojuvvo dynámalažžan, de dan sáhtá parafraiseret *lea vejolaš* -gihpuin: *livččii leamaš vejolaš mannat ja ringet*. Nubbi dulkon leages deonttalaš. Dalle das lea geatnegasvuođa mearkkašupmi, ja *sáhttit*-vearba sajis sáhtášii atnit ovdamearkka dihte *galgat*-vearba. Dát dulkon

heive dasa ahte ovdalis seamma cealkagis lea maid nubbi deonttalaš vearba, *dárbbasit* (dan birra maŋnelis dán vuollekapihttalis). Nuppi *sáhttit*-vearbba ii oro leame vejolaš dulkot eará go dynámalažžan.

Sáhttit adnojuvvui maiddái epistemalaš mearkkašumis, nugo ovdamearkkas (5) mii lea joatkka ovdamearkka (2) ságastallamii.

(5) Rávisolmmoš: leago doppe olmmoš dan viesu siste (.) na jus doppe livččii olmmoš

Mánná: doppe lea olmmoš -- njuiket láseráigge olggos (.) cuvket láse

Rávisolmmoš: de ferte de cuvket (.) mannet dan galggai cuvket

Mánná: *sáhttá* olmmoš buollit (mg)

Sáhttit-vearba almmuha ovdamearkkas (5) epistemalaš vejolašvuoda. «Sáhttin» guoská olles cealkaga dilálašvuhtii, *sáhttá* namalassii geavvat nu ahte olmmoš buollá (jus ii cuvke láse ja njuike láseráigge olggos).

Gosii seamma dábalaš deonttalaš vearbbat go *sáhttit* ledje *fertet* ja *galgat*, nugo ovdamearkkain (6–8). Dat almmuhit deonttalaš geatnegasvuoda, ja dat leat registrerejuvvon eambbo skuvlamánáid go mánáidgárdemánáid materiálas.

(6) Rávisolmmoš: na leigo du mielas riehta ahte áhčči manai dohko sisa [‘apotehkii go lei cuvken apotehka láse danne go uksa lei gitta’]

Mánná: a-a

Rávisolmmoš: ii lean riehta

Mánná: dat lei vehá ortnegis dainna go dat (.) dat *fertii* oainnat viežžat dálkasa (sk)

(7) Rávisolmmoš: mm (.) na galggašiigo olmmoš geahččalit leat nu lobálaš ahte jeagadit daid lobiid n álo n álohii go lea vejolaš

Mánná: mm

Rávisolmmoš: manin

Mánná: dat *ferite* jeagadit

Rávisolmmoš: na daid lágaid ferte jeagadit

Mánná: jepp (sk)

(8) Rávisolmmoš: galgetgo olbmot geahččalit eh leat nu lobálaš ja lágačča-lágalaččat go vejolaš

Mánná 1: jo

Mánná 2: jo livččii dat *galgan* váldit ruovttus mielde daid dálkasiid (mg)

Ovdamearkkas (6) almmuha *fertet*-vearba geatnegasvuoda dahje bákku mii vuol-gá subjeavtta olggobealde. Dan duohken lea dilli maid mitalusa áhčči ii leat ieš dagahan, namalassii ahte su mánná lea buohccán ja áhčis lea dan dihte bággu viežžat dálkasa vai su mánná dearvvašnuvvá. Magga (1986: 83) čilgehusa mielde deonttalaš *fertet*-vearba almmuha neutrála ja objektiivva geatnegasvuoda man duohken ii leat hubmi iežas dáhttu, ja das lea gosii seamma mearkkašupmi go *leat bággu* -gihpus. Ovdamearkkas (6) sáhtášiige maŋimuš celkosa parafraseret celkosiin *das lei oainnat bággu viežžat dálkasa*.

Ovdamearkkas (7) lea *fertet*-vearbba almmuhan geatnegasvuoda duohken servodaga vuordamuš ahte olmmoš doahttala lágaid. Koskinen (1998: 56) namuhage ahte *fertet*-vearba almmuha bákku man duohken sáhttet leat maiddái sosiála ja servodaga norpmat.

Galgat-vearbages ovdamearkkas (8) almmuha earálágan geatnegasvuoda go *fertet*-vearba. Ovdamearkkas (8) lea hupmu Magga (1986: 84–85) namuhan persovnnalaš dahje personifiserejuvnon dáhtu birra. Lea máná oavvil ahte «dat» (áhčči) livččii ruovttus galgan váldit mielde dálkasiid. *Galgat*-vearba almmuha nuppiiguin sániiguin hubmi, namalassii máná, persovnnalaš sávaldaga dahje dáhtu, iige neutrála ja objektiivva dilálašvuoda.

Deonttalaš *oažžut*- ja *šaddat*-vearbbat leat earenoamážat dan sivas ahte dat leat registrerejuvnon gosii aivve mánáidgárdemánáid materiálii, dušše *šaddat* lea okte adnojuvnon maiddái skuvlamánáid materiálas. *Oažžut*-vearbbain mánát dábálaččat jerre lobi, nugo cealkagis (9), muhto *oažžut*-vearba adnojuvvui maiddái dalle go mánát muitaledje maid lea dahje ii leat lohpi dahkat, nugo ovdamearkkas (10).

(9) *oaččun* oaidnit go dat - máná suoládit (mg)

(10) Rávisolmmoš: na manin dat lea boastut

Mánná: danne (.) *ii oaččo* suoládit dinggaid ferte biddjot fengselii (mg)

Šaddat-vearba adnojuvvui cealkagiin main lei hupmu daguid vealtameahttuvuođas. Šaddat-vearbba sajis livččii sáhtán leat fertet-vearba dahje leat bággugihppu. Ovtta dáhpáhusas, ovdamearkkas (11), rávisolmmoš aniige fertet-vearbba go nannii máná celkosa.

(11) Rávisolmmoš: jus dat lea (.) jus son lea eanu dasa (.) galgágo de vuolgit suoládit dálkasa

Mánná: šaddá oastit dan (.) oastit dan dálkasa

Rávisolmmoš: dan ferte oastit dan dálkasa (.) juste fal (mg)

Magga (1986: 85–86) dutkamuša materiálas deonttalaš šaddat almmuha garra-set vealtameahttuvuođa go fertet-vearba ja dan sáhtá parafraseret leat bággugihpuin. Magga dutkanmateriálas šaddat-verbii laktáseaddji infinitiiva almmuha dábálepmosit dagu dahje dáhpáhusa mii lea juoga ládje negatiiva (Magga 1986: 85–86). Seamasullasaš negatiiva mearkkašupmi dihtto maiddái dán dutkamuša materiálas mas šaddat-verbii gulli infinitiivvat leat ovdamearkka dihte oastit (ovdamearkkas 11) ja máksit.

Eará deonttalaš vearbbat beassat, ábuhit ja dárbbášit leat registrerejuvnon dušše moatte geardde. Beassat-vearba adnojuvvui ovdamearkkas (12) lagamusat fertet-vearbba synonyman.

(12) Rávisolmmoš: áiggut guldalit vel nuppi muitalusa

Mánná: jo-o (.) muhto ii dien mainna beassá dieid hupmat (sk)

Ovdamearkka (12) konteaksta lei dakkár ahte mánná lei juo gullan ovtta muitalusa ja dan mañnel ságastallan rávisolbmui dan birra. Dál son ii orron šat háliideame gullat dakkár muitalusa man birra «beassá», dahje ferte, «dieid hupmat», go dat orui leame su mielas váttis.

Ovtta cealkagis (13) beassat almmuha dakkár kausála dili mas ii sáhte čadahit dihto dagu (gč. Koskinen 1998: 83–84). Das lea sáhka gova birra mas eatni vuovttat ceaggájit, ja mánná árvalii ahte dasa lea sivvan dat go eadni ii leat beassan oadđit.

- (13) Mánná: dat eatni vuovttat ártegat
 Rávisolmmoš: dat eatni vuovttat leat ártegat
 Mánná: dan dihte *ii beassan oadđit* (sk)

Persovnnahis modálavearba *ábuhit* (gč. Sammallahti 2005: 92) ovdamearkkas (14) gullá dakkár kontekstii mas mánná lei aitto dadjan ahte *ii* leat riehta cuvket láse ja suoládit dálkasa. *Ábuhit*-vearba mearkkaša dás sullii seamma go *galgat*-vearba dahje (*ii*) *leat + lohpi* -ráhkadus.

- (14) *ii* dat *ábut* (.) e (.) dušše summal billistit láse (mg)

Okte, ovdalis namuhuvvon ovdamearkkas (4), lea registrerejuvvon maiddá *dárbašit*-vearba mii almmuha deonttalaš geatnegasvuoda.

- (4) Rávisolmmoš: naba jus dat livččiige leamaš beana mii lei buohcci (.) mot de
 Mánná: de *ii* livčče *dárbašan* mannat olbmo apotehkii muh de livč-
 čii sáhttán mannat ja sáhtii ringet dyrelegii ja jearrat jus dat
 sáhtta veahkehit (sk)

Ovdalis namuhuvvon *diehtit*-vearbba lassin leat materiálas guokte eará evidentiála vearbba: *jáhkkit* ja *orrut*. *Jáhkkit*-vearba lea dáin dábáleabbo, ja dat gávdno sihke skuvlamánáid ja mánáidgárdemánáid materiálas.

Jáhkkit-vearba adnojuvvui gosii aivve miedihancealkagiin. Dat almmuha ahte giellageavaheaddji dieđu duohken ášši birra lea su iežas jáhkku. *Jáhkkit* lea *ii*-faktiivavearba ja almmuha eahpesihkarvuoda cealkaga proposišuvnna hárrái. Mánát atne *jáhkkit*-vearbba go almmuhedje iežaset oaiviliid áššiid birra. Njulges čuoččuhusaid sajis *sii* modifiserejedje oaiviliiddiset *jáhkkit*-vearbbain, nugo boahá ovdan ovdamearkkain (15–17).

- (15) Rávisolmmoš: dat *ii* soaitte ollen gálget vuovttaidge
 Mánná: mun *jáhkán* ahte dat lea helt helt váibbas (sk)

- (16) Rávisolmmoš: manin dat mánná bárggui (.) mii dat das lei (.) leigo das hui
 váivi (.) leigot vehá buohcci
 Mánná: mun gal *jáhkán* dat lei buohcci (sk)

- (17) Mánná: diet lea hui riehta bargat
 Rávisolmmoš: diet lea hui riehta bargat
 M: na
 R: cuvket dan láse
 M: a-a (.) mun *in jáhke* dat lea riehta (mg)

Ovdamearkkas (15) lea miehtehápmi *jáhkán* mainna mánná almmuhii eahpesihkarvuoda, namalassii iežas jáhku dan birra ahte «dat» (eadni) lea hui váibbas. Jáhkku šaddá nannoseabbon go cealkagii lasiha *gal*-partihkkala, nugo ovdamearkkas (16). Mañimuš ovdamearkkas (17) lea *jáhkkít*-vearbba biehttalanhápmi mainna mánná almmuhii ahte ii jáhke ahte láse cuvket lea riehta. Dát orru máksime sullii seamma go jus biehttalanhámi livččii sirdán oalgecealkagii, ná: *Mun jáhkán ahte dat ii leat riehta*.

Nubbi evidentiála vearba, *orrut*, gávdnui dušše skuvlamánáid materiálas. *Orrut*-vearbain giellageavaheaddji almmuha iežas árvvoštallama ášši birra, ja su eahpesihkarvuoda duohken lea de su iežas áican. Dát boahtá ovdan ovdamearkkas (18).

- (18) Rávisolmmoš: naba dát go dat áhčči manai cuvkie dan láse (.) mot don dan birra jurddašat (.) leigot dat riehta
 Mánná: m-m
 Rávisolmmoš: ii lean?
 Mánná: dat *orui* dego dat lei meidnen suoládit dat goit lei suola (sk)

Mánná árvvoštalai mitalusa áhči suolan go dat cuvkie rámbuvrri láse ja vieččai doppe dálkasa lobi haga. *Orrut*-vearbain mánná almmuhii árvvoštallama duogáža, namalassii ahte dan vuodul maid son lei gullan mitalusas, de lei áhčči áigon suoládit.

Čielgasit eanemus adnojuvvon dynámalaš vearba materiálas lea *sáhttit*, man geavaheapmi čilgejuvvui ovdalis. Eará dynámalaš vearbbat leat *áigut* mainna mánát almmuhedje sihke sávaldaga ja áigumuša, nugo ovdamearkkain (19–20), ja *meidnet* mii almmuhii áigumuša, dahje plána, nugo ovdalis namuhuvvon ovdamearkkas (18). Maiddái *máhttit*-vearba lea okte registrerejuvvon dakkár mearkkašumis man sáhttá dulkot dynámalažžan, namalassii ovdamearkkas (21).

- (19) Rávisolmmoš: mus lea vel okta jearaldat (.) mot dudno mielas dat áhčči livččii galgan dahkat
 Mánná: mun *áiggun* dušše geargat (mg)
- (20) Rávisolmmoš: na maid don logat (.) mot dat áhčči livččii galgan bargat dán muitalusas
 Mánná: muitalusas su [sic] *áigu* jearrat butikkmanna (sk)
- (18) Rávisolmmoš: naba dát go dat áhčči manai cuvkie dan láse (.) mot don dan birra jurddašat (.) leigot dat riekta
 Mánná: m-m
 Rávisolmmoš: ii lean?
 Mánná: dat orui dego dat lei *meidnen* suoládit dat goit lei suola (sk)
- (21) Rávisolmmoš: leigo áhčis riekta dahje boastut suoládit dálkasa
 Mánná: na boastut, muhto dat soaitá leat riekta (.) diesge in munge *máhte* diehtit (sk)

Ovdamearkkas (19) *áigut*-vearba almmuha máná sávaldaga, son ii livčče šat háliidan vástidit rávisolmmo jearaldagaide, baicca geargat. Manjit ovdamearkkas (20) mitalusa áhčči ii leat vel jearran, muhto sus lea áigumuš jearrat rámburolbmos juoidá. Ovdamearkka (21) konteaksta lea dakkár ahte rávisolmmoš lei jur ovdalis jearran mánas eará jearaldaga masa mánná lei vástidan ahte son ii dieđe. Go mánná oaččui nuppi jearaldaga masa son ii máhtán vástidit, de son dajai ahte ii son dienge ášši *máhte diehtit*. Go mánná lasihii *diehtit*-vearbba ovddabeallai dynámalaš *máhtit*-vearbba biehtalanhámis, de son deattuhii vástádusas ahte sus váilu máhttu vástidit gažaldahkii.

Veahkkevearba *soaitit* lea registrerejuvvon okte skuvlamánáid materiálas, ovdalis namuhuvvon ovdamearkkas (21). *Soaitit*-vearba almmuha das eahpesihkarvuoda proposišuvnna birra.

- (21) Rávisolmmoš: leigo áhčis riekta dahje boastut suoládit dálkasa
 Mánná: na boastut muhto dat *soaitá* leat riekta (sk)

Mánná oaivvildii álggos ahte áhčis lea boastut, muhto ii dattetge lean áibbas sihkar go dajai ahte «dat» soaitá leat riekta. *Soaitit*-vearba lea semantihkalaččat

hui seammalágan go *sáhttit-*, *dáidit-* ja *veadjit-*vearbbat mat almmuhit vejolaš-vuođa ja sihkarvuođa iešguđet dásiid. *Soaitit* lea dain dat mii almmuha jáhkehahttivuođa buot unnimusat, ja man Magga dan geažil árvvoštallá almmuhit eahpesihkarvuođa eanemus objektiivvalaččat. (Magga 1986: 69–72.)

Jus geahččat modalitehta almmuheami vearbbaiguin obbalaččat, de oaidnit ahte materiálas ledje eanemus deonttalaš vearbaleksemat, oktiibuot gávcci. Dynámalaš leksemat ledje beali unnit, njeallje oktiibuot, ja materiálas ledje maid golbma evidentiála vearbba ja guokte epistemalaš vearbba. Mánáidgárdemánáid (MG) ja skuvlamánáid (SK) buot vearbaleksemaid lean čohkken tabellii 5. Leksemaid vuolábealde leat logut mat čájehit galle iešguđet leksema goabbáge mánájoavku anii iešguđetlágan modalitehta almmuheamis (finjusázuid gurut bealde) ja galle geardde dát vearbba leat registrerejuvnon materiálii (finjusázuid olgeš bealde). Vuolimus logut čájehit leksemaid ja daid geavaheami obbalaččat.

	Deonttalaš		Dynámalaš		Evidentiála		Epistemalaš	
	MG	SK	MG	SK	MG	SK	MG	SK
Vearbaleksemat	sáhttit fertet galgat oažžut šaddat	sáhttit fertet galgat beassat	sáhttit áigut meidnet	sáhttit áigut meidnet máhttit	diehtit jáhkkít	diehtit jáhkkít orrut	sáhttit	sáhttit soaitit
	ábuhit	dárbbasit						
	6/29 ¹²	5/27 ¹³	3/9 ¹²	4/22 ¹³	2/25	3/27	1/4	2/2
<i>Oktiibuot</i>	8/56		4/31		3/52		2/6	

Tabella 5. Vearbaleksemaid juohkéseapmi modalitehtašlájaid mielde mánáidgárdemánáid ja skuvlamánáid materiálas.

Nugo oaidnit tabeallas 5, de eanas vearbaleksemaid atne sihke mánáidgárdemánát ja skuvlamánát. Skuvlamánáid materiálas ledje dasa lassin vihtta vearbba (*beassat*, *dárbbasit*, *máhttit*, *orrut* ja *soaitit*) mat eai lean mánáidgárdemánáid materiálas, ja nuoramus mánát atneges golbma deonttalaš modálavearbba (*oažžut*, *šaddat* ja *ábuhit*) maid stuorit mánát eai atnán.

12 Dán logus lea mielde okta *sáhttit-*vearba man sáhtta dulkot sihke deonttalažžan ja dynámalažžan.

13 Dán logus leat mielde guhtta *sáhttit-*vearbba maid sáhtta dulkot sihke deonttalažžan ja dynámalažžan.

5.3 Partihkkalat ja advearbbat

Vaikko mánát almmuhedje modalitehta čielgasit eanemusat vearbbaiguin, de leat materiálas maiddái oktiibuot guhtta partihkal- ja advearbaleksema. Eanas dain leat epistemalaččat, namalassii *gal*, *ama*, *kanskje* ja *várra*, muhto *oainnat*-partihkkaliin ja *sihkkarit*-advearbbain mánát almmuhedje evidentiála modalitehta. Partihkkaliid ja advearbbaid juohkáseapmi mánáidgárde- ja skuvlamánáid gaska boahdá ovdan tabeallas 6.

Partihkal/ advearba	Modalitehtašládja	Mánáidgárde- mánát	Skuvlamánát	Oktiibuot
<i>gal</i>	epistemalaš	7	8	15
<i>oainnat</i>	evidentiála	2	2	4
<i>ama</i>	epistemalaš	1	1	2
<i>kanskje</i>	epistemalaš	-	2	2
<i>sihkkarit</i>	evidentiála	-	1	1
<i>várra</i>	epistemalaš	-	1	1
<i>Oktiibuot</i>		10	15	25

Tabealla 6. Epistemalaš ja evidentiála partihkkaliid ja advearbbaid juohkáseapmi mánáidgárde-mánáid ja skuvlamánáid materiálas.

Tabealla 6 čájeha ahte dábálemos leksema *gal* adnojuvvui sihke mánáidgárde- ja skuvlamánáid materiálas, nugo maiddái *oainnat* ja *ama*. Skuvlamánát atne dasa lassin dárogiehta advearbba *kanskje*, ja okte maiddái *sihkkarit*-advearbba ja *várra*-partihkkala.

Gal-partihkal adnojuvvo sámegeiela mánggalágan doaimmain, ovdamearkka dihte cealkaga sisdoalu nannemis (gč. Nickel & Sammallahti 2011: 217–218; Nielsen 1934 s.v. *gál* ~ *gálě* ~ *gállě*). Nickela ja Sammallahti (2011: 217) dieđuid mielde lea *gal* davvisámegeiela dábálemos sátni. Dutkanmateriálas *gal* almmuha aitto namuhuvvon sihkarvuoda cealkaga proposišuvnna ektui, nugo boahdá ovdan ovdamearkkain (22–26).

(22) de *gal* lea riekta jus guođđá ruđa (sk)

(23) dat *gal* lei lohpi (mg)

(24) *gal* lei vehá hilbes dahku maid go suoládii (sk)

(25) de *gal* boahdá politiija (mg)

(26) mun *gal* jáhkán dat lei buohcci (sk)

Ovdamearkkain (22–26) mánát nannejedje iežaset čuoččuhusaid epistemalaš *gal*-partihkkaliin. *Gal* almmuha ahte mánná lei sihkar das ahte juoga lea riehta dahje lohpi dahje hilbes dahku, ja das ahte (jus cuvke láse, de) boahá politiija. Ovdamearkkas (26) *gal*-partihkal nannii máná jáhku das ahte «dat» lei buohcci; «mun»-persovdna lei oalle sihkar das. *Gal*-partihkkala haga ii livčče boahán ovdan ahte su jáhkku lei nu sihkar.

Nubbi partihkal, *oainnat*, lea vuolgán *oaidnit*-vearbba sojahanvuogádagas. Dat adnojuvvo čilgehusain ja ákkastallamiin, ja dainna giellageavaheaddji čujuha guldaleaddji iežas árvvoštallanmáhttui. *Oainnat*-sáni sáhtá dan dihte atnit evidentiálalágan partihkalin. Cealkka mas *oainnat* adnojuvvo, lea eará cealkaga, dábálaččat ovddit cealkaga, čilgehus. (Gč. Hakulinen ja earát 2004: 1524.) Dutkanmateriálas *oainnat* gávdnui earenoamážit cealkagiin (27–29).

(27) in mun leat leamaš mánáidgárddis mun galgen bargat *oainnat* [juostá]¹⁴ (mg)

(28) Rávisolmmoš: makkár dat lei du mielas dat muitalus

Mánná: somá

Rávisolmmoš: somá (.) manin dat lei somá

Mánná: *oainnat* go dat lea vehá somá go okta mánná bárgu muhto ii álohii (sk)

(29) Rávisolmmoš: na leigo du mielas riehta ahte áhčči manai dohko sisa [’ahte áhčči gaikkui rámbuvrri ja suoládii doppe dálkasa’]

Mánná: a-a

Rávisolmmoš: ii lean riehta

Mánná: dat lei vehá ortnegis dainna go dat (.) dat fertii *oainnat* viežžat dálkasa (sk)

Ovdamearkka (27) manjit oasis, *mun galgen bargat oainnat* [juostá], lea čilgehus dasa manne mánná ii lean leamaš mánáidgárddis. *Oainnat*-partihkkaliin mánná attii guldaleaddjái čilgehusa dasa maid lei aitto dadjan. Ovdamearkkas (28) *oainnat* čujuha *somá*-sátnái man mánná lei ovdalis dadjan, ja cealkagis lea čilgehus

14 *Juostá*-sáni sajis lea máná giellamateriálas lokatiivahápmásaš substantiiva.

manne muitalus lei somá. Seamma ládje lea mañimuš ovdamearkkas (29) čilgehus dasa manne lei «vehá ortnegis» gaikut rámbuvrái: danne go áhčči fertii viežžat dálkasa.

Partihkkaliiguin *ama* ja *várra* ja dárogiela *kanskje*-advearbbain mánát almmuhedje eahpesihkarvuoda, nugo oaidnit ovdamearkkain (30–34).

(30) dudno beatnagat leaba jápmán *ama* (mg)

(31) manne ii livčče sáhttán mannat ja riŋget *ama* luoikkas muhtumis (sk)

(32) okei dat lea *várra* buorre (sk)

(33) Rávisolmmoš: ojá nu dat suoládii (.) mm (.) na jus áhčči ii livčče dán bargan motson de livččii dáhpáhuvvan dan mánáai

Mánáa: na ožžon febera *kanskje* (sk)

(34) de sáhtii *kanskje* vázzit dohko dan olbmo gean gii bargá doppe ja de jearrat jus dat jus dat sáhttá rahpat uvssa ja de mannat viežžat (sk)

Ama-partihkal adnojuvvo sámegielas dávjá cealkaga álggus, ja dainna álggahuvvo jearaldat masa giellageavaheaddji vuordá miediheaddji vástádusa.¹⁵ Dán dutka-muša materiálas mánát atnet *ama*-partihkkala juogo cealkaga loahpas (ovdamearkkas 30) dahje gasku cealkaga (ovdamearkkas 31). Cealkagis (30) boahdá ovdan ahte mánáa ii lean áibbas sihkar das ahte «beatnagat leaba jápmán», muhto jáhkii nu ja vurddii ságastallanguoimmi nannet su jáhku. Cealkagis (31) lea máná evttohus dan birra maid muitalusa áhčči lei sáhttit dahkat, ja *ama*-sániin mánáa almmuhii eahpesihkarvuoda masa bivddii nannejumi ságastallanguoimmistis.

Várra-partihkal ja dárogiela *kanskje*-advearba almmuhit sullii seammalá-gan eahpesihkarvuoda ovdamearkkain (32–34). *Várra*-partihkal cealkagis (32) almmuha ahte «dat» sáhttá leat buorre, muhto ii leat sihkar ahte nu lea. Ovdamearkkas (33) lea *kanskje*-advearbbas seammasullasaš doaibma go *várra*-sánis. Mánáa ii lean sihkar, muhto árvalii ahte muitalusa mánáa livččii sáhttán oažžut febera. Ovdamearkkas (34) mánáa evttohii čovdosa dasa maid su mielas livččii

15 Fuomášan veara lea ahte Nickela ja Sammallahti (2011: 211) čilgehusa mielde adnojuvvo *ama*-partihkal dušše cealkaga álggus. Sammallahti davvisámi-suoma sátnegirjijisges (s.v. *amma*) lea ovdamearkacealkka mas *ama*-sáni variánta *amma* lea cealkaga loahpas.

leamaš vejolaš dahkat vai mitalusa áhčči ii livčče dárbbášan cuvket láse. Son modifiserii evttohusa *sáhhtit*-vearbbain mii almmuha eahpesihkarvuoda, ja *kanskje*-advearba nanne dan eahpesihkarvuoda.

Ovdamearkkas (35) mánná ovdanbuktá vejolaš čilgehusa dasa manne mitalusa áhčči cuvke láse. *Sihkkarit*-advearbba sáhhtá atnit das evidentiála lekseman go dat almmuha ahte máná navdosa duohken lei su iežas árvoštallan ášši birra (gč. Hakulinena ja earáid (2004: 1523) čilgehusa suomagiela *varmaan(kin)*-advearbba evidentiálavuoda birra).

- (35) Mánná: ja dat ii leatge lohpi suoládit (.) ja mun in helt dieđe manne áhčči ferte billistit láse dat rámburolbmot gal bohtet ipmirdit dan ahte muhtun lea leamaš billisteame láse
- Rávisolmmoš: mm
- Mánná: ja doppe leat kamerat
- Rávisolmmoš: nu doppe leat kamerat maid (.) mm
- Mánná: nugo dáppe skuvllas
- Rávisolmmoš: dat lei oainnat steaŋggás lásas dat rámbuvri dan dihte dat várra cuvkií [‘áhčči go cuvkií láse gaikkudettiin sisa rámbuvrii’]
- Mánná: na *sihkkarit* d(an)ingo vai ii oktage oainne doppe sisa
- Rávisolmmoš: mun in dieđe (.) na leigot riehta dien áhčis dien dahkat (sk)

Go mánná álggahii evttohusa *sihkkarit*-advearbbain, de son almmuhii dan ahte sus ii lean *sihkkaris* diehtu ášši birra, baicca árvalus. Jus ovdamearkkas (35) guođđá eret *sihkkarit*-sáni, de cealkka almmuha čielgasit sihkarvuoda. *Sihkkarit*-advearba lea earenoamáš dan dáfus ahte dat ii dárbbáš almmuhit namalassii sihkarvuoda, baicca muhtunlágan eahpesihkarvuoda, seamma ládje go ovdamearkka dihte suoma- ja dárogiela vástideaddji sánit *varmasti* ja *sikkert* (gč. Hakulinen ja earát 2004: 1523; BMOB & NNOB s.v. *sikker*).

Čoahkkáigeassun sáhhtá dadjat ahte eanas dutkanmateriálii registrerejuvvon partihkkalat ja advearbbat almmuhit eahpesihkarvuoda, sihke *ama*, *kanskje* ja *várra*. Dušše *gal*-partihkal almmuha sihkarvuoda, ja *oainnat* ja *sihkkarit* adnojuvvojedje evidentiála mearkkašumis. Mánáidgárdemánáid materiálas lea dattetge dušše okta partihkal mii almmuha eahpesihkarvuoda, namalassii *ama*, ja dat lea registrerejuvvon dušše okte. Muđui sii atne modála partihkkaliid aivve sihkarvuoda ja evidentiálavuoda almmuheamis. Skuvlamánát fas almmuhedje

partihkkaliiguin ja advearbbaiguin sihke sihkarvuoda, eahpesihkarvuoda ja evidentiálavuoda.

5.4 Eará

Vearbbaid, partihkkaliid ja advearbbaid lassin leat materiálas golbma eará vuogi almmuhit modalitehta: (ii) *leat + lohpi* -ráhkadus, *mu mielas* -gihppu ja imperatiivamodus. Dát leat dattetge marginála vuogit ovdalis namuhuvvon vugiid ektui.

Ráhkadusa (ii) *leat + lohpi*, mii almmuha deonttalaš modalitehta, atne sihke skuvlamánát ja mánáidgárdemánát, nugo oaidnit ovdamearkkain (36) ja (37). Dat lei dábálaččat biehttalanhámis, muhto muhtumin maiddá i medihanhámis, ja dat lea registrerejuvnon materiálii oktiibuot 13 geardde.

(36) ahte suoládit *ii leat lohpi* (sk)

(37) de *lea lohpi* nie vehá vehkehit bajás (mg)

Evidentiála nomengihpuin *mu mielas* mánát almmuhedje ahte čuoččuhusa gáldun lei sin iežaset árvoštallan dahje oaivil ášši birra. *Mu mielas* lea registrerejuvnon okte sihke mánáidgárdemánáid ja skuvlamánáid materiálas, nugo ovdamearkkas (38).

(38) Rávisolmmoš:	makkár dat lei dat muitalus dudno mielas
Mánná 1:	-- (.) --
Mánná 2:	--- diet mañimuš dat gasku lei oalle hilbat
Rávisolmmoš:	jo go manai ja cuvkie dan láse
Mánná 1 dahje Mánná 2:	jo dat lei vehá hilbat <i>mu mielas</i> (sk)

Mánáidgárdemánáid materiálas lea registrerejuvnon maiddá goalmmát vuohki almmuhit deonttalaš modalitehta, namalassii imperatiivamodus. Dat adnojuvvui ovtta gohččuncealkagis, ovdamearkkas (39), ja ovtta gielincealkagis, ovdamearkkas (40).

(39) *čájet* oktii vel (mg)

(40) *ale čuokko* -- (mg)

6. Bohtosat ja suokkardallan

Modalitehta almmuhuvvo ollu gielain dábálepmostit vearbbaiguin, juogo iešguđetlágan vearbaleksemaiguin dahje modusiin, nugo imperatiivvain. Eará dábálaš sátneluohkát leat ovdamearkka dihte partihkkalat ja advearbbat. Vearbbaid dominánsa modalitehta almmuheamis bohtá ovdan maiddái dán guorahallama 4–8-jahkásaš mánáid giellamateriálas, sihke vearbaleksemaid logu dáfus ja daid geavahandávjodaga dáfus. Nubbin eanemus atne mánát partihkkaliid ja advearbbaid, muhto olu unnit go vearbbaid. Dasa lassin leat materiálas registrerejuvvon maiddái golbma eará almmuhanvuogi maid mánát atne vel unnit.

Tabellii 7 lean čohkken buot leksemaid ja eará vugiid maiguin mánát almmuhedje iešguđetlágan modalitehta. Tabealla logut čájehit galle geardde guđege modalitehtašlájá almmuhanvuogit leat adnojuvvon oktiibuot.

	Daguid ja doaimmaid modalitehta		Dieđu modalitehta	
	Deonttalaš	Dynámalaš	Evidentiála	Epistemalaš
Vearbbat	<i>sáhttit, fertet, galgat, oažžut, šaddat, beassat, ábuhit, dárbbášit</i>	<i>sáhttit, áigut, máhttit, meidnet</i>	<i>diehtit, jáhkkit, orrut</i>	<i>sáhttit, soaitit</i>
Partihkkalat ja advearbbat (ii) leat + substantiiva	(ii) leat + lohpi		<i>oainnat, sihkkarit</i>	<i>gal, ama, kanskje, várra</i>
Nomen-gihppu			<i>mu mielas</i>	
Modus	imperatiiva			
Galle geardde adnojuvvon	71	31	59	26
	102		85	

Tabealla 7. Modalitehta almmuhanvuogit mánáidgárde- ja skuvlamánáid materiálas.

Tabeallas 7 bohtá ovdan ahte deonttalaš ja dynámalaš modalitehta, namalassii daguide ja doaimmaide guoskevaš modalitehta, almmuhuvvui earenoamážit vearbbaiguin, ja ahte maiddái epistemalaš ja evidentiála modalitehta, dahje dieđu modalitehta, almmuheamis lei iešguđetlágan vearbaleksemaid oassi stuoris.

Eanas leksemat mat almmuhedje dieđu modalitehta, ledje dattetge partihkkalat ja advearbbat vaikko dat eai adnojuvonge seamma ollu go vearbbat (gč. tabeallaid 4 ja 6 kapihttaliin 5.2 ja 5.3).

Nugo kapihttalis 2 namuhuvvui, de ollu gielain ihtet deonttalaš ja dynámalaš modalitehta almmuhanvuogit máná gillii dábálaččat ovdal epistemalaš ja evidentiála modalitehta. Daguid ja doaimmaid modalitehta almmuheapmi lei guovddázis maiddái dán guorahallama materiálas, muhto mánát almmuhedje maid dieđu modalitehta mángga geardde.

Deonttalaš vearbbaiguin mánát árvoštalle daguid ja doaimmaid geatnegasvuoda ja lobi mat guske juogo mitalusa olbmuide dahje sidjiide alcesesaset. Mánáid mielas mitalusa áhčči *ferde* ovdamearkka dihte viežžat dálkasa, cuvket láse ja máksit láse, ja áhčči *livččii* sin mielas *galgan* bidjat máná nohkkat, oastit dálkasiid (iige suoládit) dahje váldit ruovttus mielde dálkasiid. *Oažžut*-vearbba mánát atne earenoamážit dakkár oktavuodain go bivde lobi hupmat ja geahččat («oaidnit») govaid mat rávisolbmui ledje mielde. Ságastallankonteksta veadjá váikkuhan dasa ahte dutkanmateriálas ledje hui unnán imperatiivahámit ja earánai direktiivvat.

Nubbin stuorimus joavku ledje evidentiála modalitehta almmuheamit. Mánát atne eanemusat *diehtit*-vearbba mii almmuha sihkarvuoda. Biehttaleaddji cealkagiin sii almmuhedje ahte eai diehtán vástádusaid daidda gažaldagaide maid rávisolbmot jearahedje. Eará evidentiála vearbbaiguin mánát almmuhedje eahpesihkarvuoda, nugo *jáhkkit*-vearbbain mii adnojuvvui ovdamearkka dihte dalle go mánát gehčče govaid mitalusa birra ja go mitalusa mánná nevttii sin mielas buohccin ja mitalusa eadniges váibbasin. Dábálaččamus partihkkal mánáid materiálas lei epistemalaš *gal* mainna mánát nannejedje iežaset čuoččuhusaid, ovdamearkka dihte dalle go dadje ahte *de gal lea riehta jus guođđá ruđa* [go lea váldán dálkasa lobi haga]. Eará partihkkalat ja advearbbatges almmuhedje eahpesihkarvuoda, muhto dat eai adnojuvvon nu ollu go *gal*-partihkal.

Epistemalaš modalitehta dutkamušain leat earret eará veardádallan eahpesihkarvuoda ja sihkarvuoda almmuheami mánáidgielas. Muhtun dutkamušat leat čájehan ahte mánát almmuhišgohtet sihkarvuoda árabut go eahpesihkarvuoda (gč. omd. Hickmann & Bassano 2019 (2016): 437–438; Bassano ja earát 1992). Dát ovdánanortnet ii dattetge leat mánáidgiela universála iešvuohta go ainjuo ruošša-, este- ja hebreagiela odđa dutkamušaid mielde ihtet eahpesihkarvuoda almmuhanvuogit smávva mánáid gillii árabut go sihkarvuoda (gč. omd. Kazakovskaya 2021; Uziel-Karl 2021; Kazakovskaya ja earát 2018).

Dán guorahallama bohtosat sámegeilat mánáid gielas čájehit ahte mánáidgárdemánát almmuhedje partihkkaliiguin ja advearbbaiguin gosii aivve sihkarvuoda, muhto skuvlamánáid materiálas ledje maiddá eahpesihkarvuoda partihkkalat ja advearbbat. Eanas evidentiála ja epistemalaš vearbaleksemaiguines mánát almmuhedje eahpesihkarvuoda, ležže dal unnit dahje stuorit mánát. Dán guorahallama bohtosat heivejit dan dihte partihkkaliid ja advearbbaid geavaheami dáfus oktii čuoččuhusain ahte nuorat mánát almmuhit eambo sihkarvuoda ja boarráset mánátges eahpesihkarvuoda. Dán čuoččuhussii ii dattetge gávdno doarjja evidentiála ja epistemalaš vearbaid geavaheamis.

Dynámalaš vearbbat adnojuvvojedje dalle go mánát árvvoštalle sihke muitalusaid olbmuid ja sin iežaset vejolašvuodaid ja áigumuša čadahit daguid ja doaimmaid. Dábálemos dynámalaš vearba *sáhttit* adnojuvvui ovdamearkka dihte dalle go lei sáhka das *sáhttágo* šibitdoavttir veahkehit beatnaga mii lea skibas ja *sáhttágo* rámburbargi rahpat uvssa. *Sáhttit*-vearba adnojuvvui sihke dynámalaš ja deonttalaš mearkkašumis dalle go mánáid cealkagiid lei vejolaš dulkot maiddá evttohussan maid mitalusa áhčči berrešii dahkat, nugo dalle go áhčči *sáhttá* ringet šibitdoaktárii. Áigumuša sii almmuhedje vearbbaiguin *áigut* ja *meidnet*, nugo dalle go lohke mitalusa áhči *meidnen* suoládit ja *áigon* jearrat rámburbargis lobi váldit dálkasa.

Unnimus joavku lei evidentiála modalitehta almmuheapmi. *Orrut*-vearbbain, *sihkkarit*-advearbbain ja *mu mielas* -gihpuin mánát almmuhedje iežaset árvvoštallama proposišuvnna ektui. *Oainnat*-partihkkaliinges mánát adde guldaleaddjái čilgehusa dasa maid aitto ledje dadjan.

Go geahččá modalitehta almmuheami obbalaččat, de oaidná smávva erohusaid skuvlamánáid ja mánáidgárdemánáid dutkanmateriálas. Stuorit mánát almmuhedje modalitehta vehá eambo go unnit mánát. Skuvlamánáid materiálas ledje maid vehá eambo leksemet ja eará vuogit almmuhit modalitehta go unnit mánáidgárdemánáid materiálas. Dán duohken sáhttá leat mánájovkkuid láddandássi: Skuvlamánát leat láddan árvvoštallat áššiid ja daguid sihkarvuoda ja ollašuvvanvejolašvuodaid eambo go mánáidgárdemánát. Dasa lassin, nugo ovdalis namuhuvvui, atne skuvlamánát eambo eahpesihkarvuoda dovdaheami partihkkaliid ja advearbbaid go mánáidgárdemánát.

7. Loahpahus

Dát guorahallan 4–8-jahkásaš mánáid gielas addá vuodu dutkat viidáseappot modalitehta almmuheami mánáidgielas go das čuožžilit jearaldagat maid berrešii guorahallat diakronalaččat, giellaoččodeami perspektiivvas. Ovdamearkka dihte lea čielggadan veara movt modálavearbbaid, earret eará *beassat*-vearbba (gč. ovdamearkka (12)), semantihkalaš erohusaid ipmárdus ovdána sámegielat mánáid gielas. Dát lea miellagiddevaš gažaldat danne go ovdamearkka dihte eŋgelaš- ja fránskkagielat mánáid dutkamušat leat čájehan ahte earret eará *diehtima* ja *jáhkkima* áddejumis leat erohusat mánáid agiid mielde (gč. omd. Johnson & Wellman 1980; Bassano 1985).

Giellaoččodanperspektiivvas berre maid guorahallat goas ja mainna lágiin máná almmuhišgoahtá dynámalaš modalitehta ja goas ja makkár gielalaš hámis máná gillii ihtet proposišuvnnaid doallevašvuoda árvoštallamat, namalassii epistemalaš ja evidentiála modalitehta. Guorahallamis berre maid veardidit mánáid giellamateriála dan giela ektui maid mánát gullet rávisolbmui, čielggadan dihte makkár sullasaš iešvuodát ja/dahje erohusat dain leat. Dákkár dynámalaš, epistemalaš ja evidentiála modalitehta dutkamušat dievasmahtášedje ovddit dutkamušaid (gč. omd. Ijäs 2011; Ijäs 2020) main lea boahtán ovdan ahte deonttalaš modalitehta almmuheapmi ihtá máná gillii juo giellaoččodeami árra muttus.

Livččii maid miellagiddevaš guorahallat leatgo modalitehta almmuheamis erohusat jus materiála čoggojuvvo earálágan konteavsttas, ovdamearkka dihte friddja stoahkamis oahpes olbmuiguin. Stuorit materiála attášii maid buoret vuodu generaliseret dutkama bohtosiid.

Giitosat

Giittán mánáid geat serve muitalus- ja ságastallanbottuide main dán dutkamuša materiála lea čoggojuvvon, ja mánáid váhnemiid geat mihte dasa ahte sin mánát servet dán guorahallamii. Giitosat maid mánáidgárdiide ja skuvllaide go suvve min čoggit dutkanmateriála sin luhtte. Sámi allaskuvlla studeanttaid giittán go čogge dutkanmateriála dán dutkamuša váras. Giittán maid *Epistemalaš modalitehta máná ehtalaš ja morálalaš árvoštallamis* -prošeavtta bargiid Pigga Keskitalo, Ánte Mihkkal Gaupa ja Nils Oskala ávkkálaš kommentáraid, veahki ja ságastallamiid ovddas. Loahpas giittán Sámi dieđalaš áigečállaga fágaguoibmeárvoštalli buriid fuomášuhttimiid ovddas.

Gáldut

Dutkanmateriála

Transkripšuvnnat mat leat čállojuvvon mánáidgárde- ja skuvlamánáid ja rávisolbmuid ságastallamiin. Dutkanmateriála vurkejuvvo Sámi arkiivii.

Girjjálašvuohta

- Aksu-Koç, Ayhan & Stephany, Ursula 2021: Conclusions. – Ursula Stephany & Ayhan Aksu-Koç (doaimm.), *Development of Modality in First Language Acquisition. A Cross-Linguistic Perspective*. Studies on Language Acquisition 54. Berlin & Boston: De Gruyter Mouton. 555–574.
- Bassano, Dominique 1985: Five-year-olds' understanding of 'savoir' and 'croire'. – *Journal of Child Language* 12 (2): 417–432. <<https://doi.org/10.1017/S0305000900006516>> (18.3.2021).
- Bassano, Dominique & Hickmann, Maya & Champaud, Christian 1992: Epistemic modality in French children's discourse: *to be sure* or *not to be sure*? – *Journal of Child Language* 19 (2): 389–413. <<https://doi.org/10.1017/S0305000900011466>> (18.3.2021).
- BMOB & NNOB = *Bokmålsordboka | Nynorskordboka*. Universitetet i Bergen & Språkrådet. <<https://ordbok.uib.no>> (11.5.2021).
- Boye, Kasper 2019 (2016): The Expression of Epistemic Modality. – Jan Nuyts & Johan van der Auwera (doaimm.), *The Oxford Handbook of Modality and Mood*. Oxford: Oxford University Press. 117–140.
- Choi, Soonja 2006: Acquisition of modality. – William Frawley (doaimm.), *The Expression of Modality*. Berlin: Mouton De Gruyter. 141–171.
- Hakulinen, Auli & Vilkuna, Maria & Korhonen, Riitta & Koivisto, Vesa & Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hickmann, Maya & Bassano, Dominique 2019 (2016): Modality and Mood in First Language Acquisition. – Jan Nuyts & Johan van der Auwera (doaimm.), *The Oxford Handbook of Modality and Mood*. Oxford: Oxford University Press. 430–447.

- Ijäs, Johanna Johansen 2011: *Davvisámegiela finihitta vearbahámiid sojahanvuogádaga očcodeapmi vuollel golmmajahkásaš máná gielas*. Kárásjohka: Davvi Girji. <<https://samas.brage.unit.no/samas-xmlui/bitstream/handle/11250/177041/Johanna%20Ij%c3%a4s.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> (18.3.2021).
- Ijäs, Johanna Johansen 2020: Direktiivvaid očcodeapmi vuollel golmmajahkásaš máná gielas. – *Sámi dieđalaš áigečála* 2020: 7–36. <<https://site.uit.no/aigecala/files/2021/02/SDA-2020-ijas.pdf>> (18.3.2021).
- Johnson, Carl Nils & Wellman, Henry M. 1980: Children's Developing Understanding of Mental Verbs: Remember, Know, and Guess. – *Child Development* 51 (4): 1095–1102. <<https://doi.org/10.2307/1129549>> (25.02.2021).
- Kazakovskaya, Victoria V. 2021: Epistemic modality in Russian child language. – Ursula Stephany & Ayhan Aksu-Koç (doaimm.), *Development of Modality in First Language Acquisition. A Cross-Linguistic Perspective*. Studies on Language Acquisition 54. Berlin & Boston: De Gruyter Mouton. 421–452.
- Kazakovskaya, Victoria V. & Argus, Reili & Uziel-Karl, Sigal 2018: The Early Expression of (Un)certainity in Typologically Different Languages: Evidence from Russian, Estonian and Hebrew. – *Philologia Estonica Tallinnensis* 3: 95–130. <<https://doi.org/10.22601/PET.2018.03.04>> (18.3.2021).
- Koskinen, Arja 1998: *Toiminnan välttämättömyys ja mahdollisuus. Pohjoissaamen modaalisten ilmausten semantiikkaa ja syntaksia*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 231. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Magga, Ole Henrik 1986: *Studier i samisk infinitivsyntaks. Del I: Infinitivsetning. Akkusativ og infinitiv. Modalverb og infinitiv innen verbalet*. [Guovdageaidnu]: Sámi Instituhtta.
- Narrog, Heiko 2019 (2016): The Expression of Non-Epistemic Modal Categories. – Jan Nuyts & Johan van der Auwera (doaimm.), *The Oxford Handbook of Modality and Mood*. Oxford: Oxford University Press. 89–116.
- Nickel, Klaus Peter & Sammallahti, Pekka 2011: *Nordsamisk grammatikk*. Karasjok: Davvi Girji.
- Nielsen, Konrad 1934: *Lappisk (samisk) ordbok grunnet på dialektene i Polmak, Karasjok og Kautokeino* II: G–M. Oslo: Instituttet for sammenlignende kulturforskning. H. Aschehoug & co. (W. Nygaard). <<https://www.nb.no/items/9922d76cdc9477ae750603d0088259b9?page=0>> (9.4.2021).
- Nuyts, Jan 2019 (2016): Analyses of the Modal Meaning. – Jan Nuyts & Johan van der Auwera (doaimm.), *The Oxford Handbook of Modality and Mood*. Oxford: Oxford University Press. 31–49.

- Palmer, F. R. 2001: *Mood and Modality*. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sammallahti, Pekka 2005: *Láidehus sámegiela cealkkaoahpa dutkamii*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Sammallahti, Pekka 2007: *Gielladutkama terminologiija*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Sammallahti, Pekka: *Davvisámi-suoma sátnegirji*. <<http://satni.org/sammallahtismefin>> (23.11.2020).
- Stephany, Ursula 1993: Modality in First Language Acquisition: The State of the Art. – Norbert Dittmar & Astrid Reich (doaimm.), *Modality in Language Acquisition*. Sociolinguistics and Language Contact 6. Berlin & New York: Walter de Gruyter. 133–144.
- Stephany, Ursula & Aksu-Koç, Ayhan 2021: Studying the acquisition of modality: An introduction. – Ursula Stephany & Ayhan Aksu-Koç (doaimm.), *Development of Modality in First Language Acquisition. A Cross-Linguistic Perspective*. Studies on Language Acquisition 54. Berlin & Boston: De Gruyter Mouton. 1–23.
- Stephany, Ursula & Aksu-Koç, Ayhan (doaimm.) 2021: *Development of Modality in First Language Acquisition. A Cross-Linguistic Perspective*. Studies on Language Acquisition 54. Berlin & Boston: De Gruyter Mouton.
- Tomasello, Michael 2010 (2008): *Origins of Human Communication*. Cambridge, MA & London: The MIT Press.
- Uziel-Karl, Sigal 2021: Modality in child Hebrew. – Ursula Stephany & Ayhan Aksu-Koç (doaimm.), *Development of Modality in First Language Acquisition. A Cross-Linguistic Perspective*. Studies on Language Acquisition 54. Berlin & Boston: De Gruyter Mouton. 379–419.
- van der Auwera, Johan & Aguilar, Alfonso Zamorano 2019 (2016): The History of Modality and Mood. – Jan Nuyts & Johan van der Auwera (doaimm.), *The Oxford Handbook of Modality and Mood*. Oxford: Oxford University Press. 9–27.

Modality in Saami-speaking kindergarten and school children

This article examines modal expressions in Saami-speaking kindergarten and school children aged 4-8 years. The aim is to explore the ways in which children use language to express different types of modality, and to investigate whether there are similarities and/or differences between kindergarten children and school children with regard to modal expressions. The study is based on transcripts of conversations between children and adults about stories containing ethical and moral dilemmas. The conversations lasted a total of ninety minutes.

The results show that the children expressed agent-oriented (deontic and dynamic) modality slightly more than propositional (epistemic and evidential) modality. Modality was generally expressed by verbs; the most frequent verbs were the evidential *diehtit* ('to know') and the deontic, dynamic and epistemical *sáhttit* 'may, can'. Most other verbs were deontic, such as *fertet* 'must', *galgat* 'to have to' and *oažžut* 'to be allowed to'. Particles and adverbs, such as the emphatic *gal* and *oainnat* 'you see', were commonly used to express epistemic and evidential modality. In addition, the children used the construction *(ii) leat + lohpi* '[it] is (not) allowed' and the imperative mode, both of which express deontic modality, and the evidential noun phrase *mu mielas* 'in my opinion'.

The data from the school children contained slightly more expressions of modality than the data from the kindergarten children, and the school children also had a few more different ways of expressing modality than the kindergarten children.

Keywords: modality, child language, North Saami language, kindergarten, school

JOHANNA JOHANSEN IJÄS
Sámi University of Applied Sciences
johannai@samas.no

